

Översiktlig miljöutredning

---

till detaljplan för utvidgning av industriområde i Wallhamn inom fastigheten Habborsby 2:50 m.fl., Tjörns kommun, Västra Götalands län

Miljöfrågor

Nuvarande förhållanden

Natur

Aktuellt område utgörs av ett mindre odlingslandskap med tre gårdar och öppen betes- och åkermark. En mindre grusväg går genom området i nord-sydlig riktning. Gårdarna omges av trädgårdar med äldre fruktträd och buskar. Betesmarken är välhävdad med hållmarkspartier och stenmurar bitvis kantade av björk, ask, sälg, oxel, hagtorn, slån och nyponros. Fältskiktet domineras av i de torrare delarna av arter som blodrot, rödklöver, ljung, rödklint och kruståtel, medan de fuktigare delarna hyser arter som nysört, älggräs och vecketåg. Betesmarkens södra del är lite skräpig med högar av ris, sten och bråte samt gamla maskiner som står lite här och var. Åt väster övergår betesmarken successivt i ett höjdområde bevuxet med en blandskog av tall, björk och asp. Åkermarken utgörs till övervägande del av vall, men är sydost igenvuxen med bladvass. Ett flertal mindre diken rinner genom odlingslandskapet och kantas bitvis av bladvass och enstaka lövträd. I nordväst finns en husgrund omgiven av en igenvuxen trädgård med högvuxen gräsvegetation, gamla fruktträd och trädgårdsbuskar samt en del ask, sälg och lönn. Tomtgränsen i väster markeras med en stenmur som ligger direkt på hållmarken i slutningen på anslutande höjd.

Välhävdad betesmark med stenmurar och hållmarkspartier i sydväst.

Odlingslandskapet ligger inklämt mellan Wallhamns hamnområde i öster, ett stenbrott i söder, ett höjdområde i väster och tillfartsvägen till Wallhamn i norr.

Aktuellt område omnämns inte i befintligt naturvårdsunderlag, bl a Länsstyrelsen 1988, 1989a & b, 1995, 2000, 2004, 2007, Tjörns

kommun 2003, Skogsstyrelsen 2007, GF Konsult AB 1999 och Göteborgsregionens kommunalförbund 1987.

Däremot beskrivs den närliggande Svanviks kile som en grund havsvik av betydelse för fågellivet och marina livet och höjdområdet Isaksberg nordost om hamnområdet som ett område med klippedar, stup, orörd lövskog och planterad tall med vissa omtologiska värden (GF Konsult AB 1999, Tjöms kommun 2003).

Strax nordost om aktuellt område finns även ett bevarandevärdt odlingslandskap med höga natur- och kulturvärden (Länsstyrelsen 1995). Inom detta finns vissa skyddsvärda ängs- och hagmarker (Länsstyrelsen 1989). Det ligger även några skyddsvärda ängs- och hagmarker strax nordväst om aktuellt område.

Delar av åkermarkerna kring den gamla byvägen.

Utifrån tidigare dokumenterade naturvärden och fältbesök i området har en bedömning av områdets naturvärden gjorts, m h a en s k värdep pyramid som GF Konsult utvecklat (bilaga A). De närliggande Svanviks kile och Isaksberg bedöms tillhöra kategori C: "Områden med större lokala naturvärden". Även det bevarandevärda odlingslandskapet norr om aktuellt område bedöms tillhöra kategori C.

Inom aktuellt område bedöms betesmarken i sydväst hysa vissa lokala naturvärden och bedöms därmed tillhöra kategori D. Även de äldre lövträd som växer kring husgrunden i nordväst bedöms hysa vissa lokala naturvärden (kategori D).

I övrigt hyser området inga högre naturvärden och bedöms tillhöra kategori E: "Övriga naturområden". Det innebär inte att området saknar naturvärden men att dessa inte är så höga att de föranleder någon högre klassning.

Öppet, småskaligt jordbrukslandskap i den centrala delen av området. Till höger skymtar den mindre vägen som går genom området.

Kultur

Planområdet har under lång tid utgjort odlingsmarker till byn Haborsby, vilket finns dokumenterat på gamla kartor från 1700-1900-talen. Även de flacka markerna i sydost som idag utgörs av hamnområde utnyttjades tidigare för odling och bete. Sedan 1965 har dock Wallhamnsbolagen bedrivit verksamhet i området och tidigare natur- och åkermark har ersatts av hamn, parkeringsytor, en bergtäkt och ett antal småindustrier. Omgivande höjdområden utnyttjades sannolikt för utmarksbete och hade sparsamt med vegetation, men efter att hävden upphört har dessa tillåtits att successivt växa igen med blandskog.

Inom aktuellt område finns inga fornlämningar, men direkt väster om planområdet finns ett flertal fornlämningar i form av stensättningar, bytomter och fyndplatser. Det bevarandevärda odlingslandskapet strax nordost om planområdet hyser höga kulturvärden och en stor mängd fornlämningar (Länsstyrelsen 1995). Delar av detta utpekades även i kommunens kulturminnesprogram (Tjörns kommun 1988, 2003). I övrigt omnämns inte området i befintligt underlagsmaterial (Länsstyrelsen 1997, Riksantikvarieämbetet 1990).

Den välbevarade gården på fastigheten Habborsby 1:16.

Planområdet utgör ett bitvis småskaligt kulturlandskap med tre gamla gårdar omgivna av välhåvade åker- och betesmarker som genomkorsas av stenmurar. Området hyser ett visst kulturhistoriskt värde och då särskilt betesmarkerna med stenmurar och den välbevarade gårdsmiljön på fastigheten Habborsby 1:16. Denna fastighet ligger utanför aktuellt planområde.

Stenmur längs den sydvästra gränsen av området

Landskapsbild

Planområdet består av ett småskaligt, gammalt jordbrukslandskap intill befintligt industriområde. Genom området går en mindre väg förbi några gårdar. Den första gården, sett norrifrån, ligger vackert belägen nedanför berget på bohuslänskt vis, i direkt anslutning, men utanför, planområdet. På andra sidan vägen, en bit söderut, ligger nästa gård och direkt efter den går vägen över en mindre höjdrygg. Längst i söder ligger den sista gården. Ytterligare en gård har legat längst i norr, idag finns bara rester av grunder och trädgård kvar. Runt gårdarna och deras trädgårdar är landskapet öppet i de lägre partierna (f.d.vall) i öster fram till befintliga vägar och industriområden som gränsar till planområdet i öster och norr. De högre liggande partierna i väster är idag betesmark och öppna-halvöppna. I sydväst fortsätter en öppen dalgång utanför planområdet. I de västra delarna sträcker sig planområdet en bit upp i bergsslutningen som utgör en tydlig rumslig avgränsning i väster. Här uppifrån syns havet. Åt söder utgör ett berg vid stenbrottet med söndertrasad bergskam en tydlig avgränsning.

Berget i söder är starkt påverkat av stenbrytning

Rekreation

Planområdet utgörs av ett mindre odlingslandskap som har vissa visuella värden i form av den vackra gårdsmiljön kring fastigheten Habborsby 1:16 och den kuperade betesmarken med stenmurar i väster. Värdena har dock påverkats negativt av att delar av betesmarken är skräpig. Den mindre grusvägen genom området kan i viss mån utnyttjas för promenader, hundrastning etc av närboende, men då området är kraftigt bullerstört från den närliggande hamnen och bergtäkten samt den till stor del tunga trafiken till dessa verksamheter, hyser området inga större rekreativvärden.

Boendemiljö

Idag finns tre bostäder inom området. Dessa ligger idag i miljö som är tydligt påverkad av angränsande bergtäkt och hamnverksamhet. Påverkan omfattar både buller från verksamheterna och den trafik som dessa alstrar och att utblickar mot havet är störda av verksamheterna. Boverkets skrift "Bättre plats för arbete" (Boverket m fl 1995) anges ett rekommenderat skyddsavstånd mellan bostäder och bergtäkt på 500 meter. För hamnar anges inga specifika skyddsavstånd men däremot för omlastningscentraler (500 m) vilket man skulle kunna benämna av- och pålastningen samt uppställningen av bilar inom hamnområdet. Samtliga bostäder ligger mindre än 350 m från bergtäckten och mindre än 200 m från uppställningsytorna för bilar.

Naturreсурser

De naturresurser som behandlas här är främst sådana som kan bedömas som miljö- och bevarandebestånd enligt 3, 4 och 7 kap miljöbalken (MB).

Området ligger inom en kustzon som i sin helhet är av riksintresse och som omfattas av särskilda hushållningsbestämmelser enligt 4 kap MB. I området gäller 4 kap 1, 2 och 4 §§ MB. Enligt MB 4:1 får exploateringsföretag inte komma till stånd som påtagligt skadar områdets natur- och kulturvärden. Bestämmelserna utgör dock inte hinder för utvecklingen av befintliga tätorter.

Enligt 3 kap 4 § MB får brukningsvärd jordbruksmark tas i anspråk för bebyggelse eller anläggningar om det behövs för att tillgodose väsentliga samhällsintressen och om detta behov inte kan tillgodoses på ett från allmän synpunkt tillfredsställande sätt genom att annan mark tas i anspråk. Planområdet utgörs av jordbruksmark som enligt översiktsplanen är svår att bruka med dagens teknik samtidigt som den ligger inom ett utvecklingsområde för industribebyggelse (Tjörns kommun 2003).

För vissa småbiotoper i jordbrukslandskapet gäller generellt biotopskydd enligt 7 kap 11 § miljöbalken. Inom planområde finns ett flertal stenmurar och mindre diken som kan anses vara är biotopskyddade.

Svanviks kile och höjdområdet Isaksberg strax öster om planområdet kan anses utgöra ekologiskt särskilt känsliga områden enligt 3 kap 3 § MB enligt en inventering gjord av Tjörns naturskyddsförening (Tjörns kommun 2003). Sådana områden skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön.

Vidare kan Svanviks kile, höjdområdet Isaksberg och det bevarandevärda odlingslandskapet norr om planområdet anses omfattas av 3 kap 6 § MB. Enligt denna paragraf skall områden som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras natur- och/eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- eller kulturmiljön.

Alla grundområden inom djupintervallet 0-6 m i Västra Götalands län, med undantag för hårt exploaterade områden och områden med låg produktion, bedöms som riksintressen för yrkesfisket enligt 3 kap 5 § MB. Därmed omfattas Svanviks kile av riksintresset. Dessa skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan försvåra näringens bedrivande.

Mark- och vattenfrågor

Planområdet utgörs av dränerad åkermark, kuperad betesmark med hållmarkspartier och mindre fuktiga partier samt ett höjdområde med blandskog och öppen hållmark. Avvattningen från området sker ned mot Svanviks kile via mindre diken i betes- och åkermarken. Nordväst om planområdet finns en mindre våtmark som avvattnas via en mindre bäck och diken inom planområdet och angränsande hamnområde ut till Svanviks kile.

Väldränerad åkermark i planområdets norra del

Berggrunden i området domineras av gnejsomvandlade ytbergarter med pegmatitådror, vilket innebär att den kan innehålla radon och att kvaliteten på berget är dålig (dvs faller lätt sönder). I nordväst finns även ett mindre område med gnejsig granodiorit och ljus tonalit, vilket är granitliknande bergarter (SGU 1985). Större delen av planområdet utgörs av urberg som endast bitvis täcks av ett tunt lager av jord, medan jordlagren i områdets östra delar består av glacial lera och i sydväst av postglacial lera (SGU 1984).

Enligt kommunens översiktsplan ligger planområdet inom ett område med normalradonmark som i nordost gränsar till lågradonmark. Även i områden med normalradonmark anser kommunen att byggande generellt skall ske med radonskyddande grundläggning (Tjörns kommun 2003).

Kommunalt VA-nät finns utbyggt till anslutande hamnområde.

Buller, framkomlighet och trafiksäkerhet

Aktuellt område är i nuläget utsatt från bullrande verksamhet från vägtrafik, hamn och stenkrossanläggning. Idag passerar ca 150-170 lastbilar och ca 300 personbilar, totalt 470 fordon/dygn, på "Valhamnvägen".

Framkomligheten och trafiksäkerheten för biltrafik bedöms som god. "Valhamnsvägen" har idag ingen separerad gång- och cykelväg vilket gör att framkomligheten och trafiksäkerheten för oskyddade trafikanter bedöms som mindre god.

Konsekvenser

Natur

Planförslaget medför att större delen av ett mindre odlingslandskap ersätts av ett industriområde. Två av områdets befintliga gårdar (Habborsby 2:50 & 3:4) skall lösas in och rivas för att ge plats åt industriområdet. Områdets åker- och betesmark samt en igenvuxen tomt tas i anspråk för utbyggnaden och de lokala naturvärden som finns i området kommer att försvinna eller påverkas kraftigt. Vidare kommer sannolikt utbyggnad att innebära att kvarvarande betesmarken söder om gården Habborsby 1:16 komma att växa igen när hävden upphör.

Konsekvenserna för naturmiljön bedöms som måttliga, då ingreppen främst sker i åkermark och tomtmark utan högre naturvärden samtidigt som en betesmark med lokala värden exploateras och äldre lövträd avverkas. Från naturvårdssynpunkt vore det positivt om befintliga diken med omgivande vegetation sparades som spridningskorridor för djur och växter mellan höjdområdet i väster och naturområdena norr och nordost om planområdet. Kring diken kan naturvärdena tom ökas om dagvattendammar skapas och diken bitvis ges ett mer meandrande lopp. Även stenmurar och äldre lövträd i gränsen mot höjdområdet och fastigheten Habborsby 1:16 bör om möjligt bevaras. Gränsen mot höjdområdet kan med fördel anpassas till landskapet och läggas vid foten av sluttningen för att undvika en del sprängning i denna del.

Kultur

Planförslaget innebär att ett mindre kulturlandskap med välhävda odlingsmarker, stenmurar, gårdsbebyggelse och en mindre byväg till övervägande delen försvinner, vilket är negativt från kulturmiljösynpunkt. Den välbevarade gården på fastigheten 1:16 bevaras, vilket är positivt men dess kulturhistoriska värden minskar då omgivande odlingsmarker och dess funktion inte kommer att kunna utläsas i landskapet.

Planförslaget bedöms inte påverka några dokumenterade fornlämningar, men då det finns ett flertal fornlämningar direkt väster om planområdet kan detta hysa okända fornlämningar, vilket bör kontrolleras innan en utbyggnad sker.

Konsekvenserna för kulturmiljön bedöms som små - måttliga eftersom aktuellt område inte hyser några dokumenterade kulturvärden och utgör en isolerad rest av ett större kulturlandskap är idag är kraftigt påverkat av industriverksamheter.

Landskapsbild

Det är negativt ur landskapsbildsynpunkt att området sträcker sig en bit upp i den västra bergsslutningen som kommer att påverkas av sprängning. Längst i norr kan eventuella bergskämningar bli synliga från huvudgatan. Här kan det vara befogat att försöka minimera sprängningen eller dölja den med planteringar. Även längre ner kommer sprängning att krävas för att jämna ut marken. Det öppna landskapet kommer att ersättas av industrier med stora byggnader (upp till 60% av ytan). Den vackra, gamla gården som ska ligga kvar direkt utanför området kommer att bli som en isolerad ö, omgiven på tre sidor av industriområden. Redan idag är dock området påverkat av industriverksamheten. Stora färjor och kranar i hamnen syns på långt håll. Berget direkt söder om området är starkt påverkat av stenbrytning. I öster breder bilparkeringarna ut sig. I norr färdigställs ett nytt industriområde.

Rekreation

Planförslaget medför att mindre odlingslandskap med vissa visuella värden försvinner. Utbyggnaden bedöms dock inte påverka några miljöer med höga rekreativvärden, eftersom området redan idag är kraftigt påverkat av omgivande industriområden både genom buller och "förstörda" utblickar mot havet. Konsekvenserna från rekreationssynpunkt bedöms som små.

Boendemiljö

Planförslaget innebär att två av områdets tre bostäder löses in och rivs varför utbyggnaden endast medför en försämrad boendemiljö för fastigheten Habborsby 1:16. Utbyggnaden medför att bostaden kommer att ligga i direkt anslutning till ett industriområde och kan komma att utsättas för ytterligare störningar i form av ökad trafik, buller från verksamheter och trafik, luftutsläpp etc. Detta anses som olämpligt om man strikt utgår från Boverkets riktlinjer. Samtidigt skall de lokala förutsättningarna tas med vid bedömningen av lämpligt skyddsavstånd i aktuellt fall. I fortsatt planarbete måste kommunen ta ställning till hur dessa frågor skall hanteras.

Anslutande stenbrott i söder.

Naturresurser

En utvidgning av industriområdet kan anses vara en utveckling av befintligt angränsande verksamhetsområde och därigenom ses som tätortsutveckling, dvs kan bedömas att inte stå i konflikt med de särskilda hushållningsbestämmelserna i 4 kap MB. Vidare ligger planområdet inom ett utvecklingsområde för industribebyggelse enligt kommunens översiktsplan, varför kommunen i princip har tagit ställning till att en industriutveckling är möjlig i området. Detta gäller även att en exploatering av aktuell jordbruksmark är möjlig enligt 3 kap 4 § MB.

Flera biotopskyddade landskapselement (öppna diken och stenmurar) kommer att påverkas vid en utbyggnad. Därmed krävs en dispens från länsstyrelsen enligt 7 kap 11 § MB.

Planförslaget bedöms inte påverka de närliggande naturområdena som kan anses omfattas av bestämmelserna i 3 kap 6 § MB. Det bedöms inte heller negativt påverka det ekologiskt särskilt känsliga området Svanviks kile enligt 3 kap 3 § MB eller riksintresset för yrkesfisket enligt 3 kap 5 § MB. Detta förutsätter dock att dagvattnet från planerat industriområde omhändertas på erforderligt sätt.

Mark- och vattenfrågor

En utbyggnad innebär en ökning av hårdgjorda ytor i området, vilket medför att markens förmåga att infiltrera vattnet försvinner i viss utsträckning och därmed ökar mängden dagvatten. Det medför att en del av den naturliga fördröjning som sker i området upphör i samband med en utbyggnad. Den förändrade markanvändningen ger upphov till innebär att belastningen på områdets diken och i viss mån på recipienten Svanviks kile från området kommer att ändra karaktär. Utsläppen av kväve är normalt större från åkermark än från motsva-

rande yta med industribebyggelse. Däremot är utsläppen av fosfor via dagvatten i samma storleksordning som utsläppen från åkermark.

Förutom näringsämnen innehåller dagvatten olika typer av miljöskadliga ämnen, bl a tungmetaller. Här kommer utbyggnaden att leda till en ökad belastning eftersom halterna av metaller och andra miljöskadliga ämnen i dagvatten normalt är högre än i avrinnande vatten från skogs- och jordbruksmark. Hur stora utsläppen blir beror på var byggnader och tillfartsvägar vägen placeras, hur stor yta som kommer att hårdgöras och hur dagvattnet från planområdet tas omhand innan det når recipienterna. Då området skall användas för industriändamål bör behovet av att leda dagvattnet via oljeavskiljare utredas.

Möjligheterna till ett lokalt omhändertagande av dagvatten inom området bör undersökas. I detta bör förutsättningarna för att anlägga våtmarker och dammar studeras. Med ett lokalt omhändertagande av dagvattnet kan belastningen på diken och recipienterna Svanviks kile reduceras avsevärt och bedöms då bli liten. En minimering av dagvattenpåverkan från området är viktig då Svanviks kile är en grund havsvik av betydelse för fågellivet och marina livet.

Planerat industriområde kommer att anslutas till det kommunala VA-nätet. Eventuellt kan en VA-utredning behöva tas fram i utställningskedet.

Enligt kommunens översiktsplan är planområdet ett låg- till normalriskområde för radon, varför en utbyggnad inte behöver föregås av en radonundersökning.

Buller, framkomlighet och trafiksäkerhet

Hur mycket trafik utvidgningen av industriområde kan komma att alstra beror av vilken verksamhet som kommer att etableras. En grov uppskattning är att nya industriområdet kommer att alstra ca 2.500 fordon/dygn. Detta innebär att trafiken på "Vallhamnsvägen" totalt beräknas öka från ca 470 till 2.970 fordon/dygn. Andel tung trafik beräknas minska från ca 36 till 7%.

För boende längs "Vallhamnsvägen" innebär det att ekvivalent ljudnivå kommer att öka med ca 5 dBA. Den maximala ljudnivån förändras inte men kommer att inträffa något oftare.

Vid nybyggnation av *arbetslokaler* föreslår Naturvårdsverket att ekvivalent ljudnivå inomhus (dagtid kl 06-18) inte ska överskrida 40 dBA för att samtal ska kunna föras med normal röst och med hänsyn till allmän störning. Med den relativt låga trafikmängden som här prognostiserats kommer riktvärdet att klaras med normala treglasfönster för arbetslokaler placerad mindre än 5 m från vägen.

För *bostäder* ska bl a riktvärdet för ekvivalent ljudnivå utomhus, 55 dBA klaras. Det innebär att för bostadshus närmare vägmitt än 20 m kommer riktvärdet att överskridas.

För permanentbostäder finns riktvärden för nyetablering av industri. Vid utvidgning av industriområdet bör krav ställas så att riktvärden klaras för kringliggande bebyggelse.

I hamnområdet sydöst om området pågår diverse bullrande verksamheter. Sydväst om området ger en stenkrossanläggning i verksamhet buller. Krav finns dock på hamnen och stenkrossen att industribullernormen ska klaras för samtliga nu befintliga bostäder.

Referenser

- Boverket, Naturvårdsverket, Räddningsverket & Socialstyrelsen. 1995: **Bättre plats för arbete**. Planering av arbetsområden med hänsyn till miljö, hälsa och säkerhet. Boverket allmänna råd 1995:5
- GF Konsult AB. 1999: **Natur på Tjörn. Bedömningar av naturområden på Tjörn – förslag till avgränsningar**. 1999-10-19.
- Göteborgsregionens kommunalförbund. 1987: **Remissomgång för naturvårdsplaneringen inom Göteborgsregionen. Tjörn**. Stencil.
- Länsstyrelsen O-län. 1988: **Områden av riksintresse för naturvård och friluftsliv. Planeringsunderlag** i O-län. Januari 1988.
- Länsstyrelsen O-län. 1989a: **Ängar och hagar på Tjörn**. Rapport 1989:3.
- Länsstyrelsen O-län. 1989b: **Lövskogar i Tjörns kommun**. Rapport 1989:7.
- Länsstyrelsen O-län. 1995: **Värdefulla odlingslandskap i Göteborgs och Bohus län**. Rapport 1995:21.
- Länsstyrelsen O-län. 1997: **Värdebeskrivningar avseende områden i Göteborgs och Bohus län med kulturmiljövärden av riksintresse för enligt 2 kap 6§ NRL (3 kap 6 § miljöbalken)**. 1997-08-18.
- Länsstyrelsen Västra Götalands län. 2000a: **Inventering av våtmarker i f d Göteborgs och Bohus län**. Koncept.
- Länsstyrelsen Västra Götalands län. 2000b: **Värdebeskrivningar riksintresse för naturvården**. Beslut 2000-02-07.
- Länsstyrelsen Västra Götalands län. 2001: **Områden av riksintresse för friluftsliv**. Rapport 2001:31.
- Länsstyrelsen. 2007: **www.gis.lst.se/lanskartor**. Kartdatabas över skyddade områden, riksintressen m m
- Riksantikvarieämbetet. 1990: **Riksintressanta kulturmiljöer i Sverige**. Förteckning. Underlag för tillämpning av naturresurslagen 2 kap 6 §.
- Skogsstyrelsen. 2007: **www.svo.se/skogensparlor**. Kartdatabas över nyckelbiotoper, naturvärden och sumpskogar.

Sveriges Geologiska undersökningar (SGU). 1985: **Berggrundskartan Ser Af nr 146**. 7A Marstrand NO/7B Göteborg NV.

Sveriges Geologiska undersökningar (SGU). 1984: **Jordartskartan Ser Ae nr 63**. 7A Marstrand NO/7B Göteborg NV.

Tjörns kommun. 1988: **Kulturminnesprogram för Tjörns kommun**. Åtgärdsförslag fastställt av kommunfullmäktige 1988-06-09.

Tjörns kommun. 2003: ÖP 03 **Översiktsplan 2003**. Tjörns kommun. Antagen av kommunfullmäktige 2003-03-13.